

10. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Ф. Фукуяма, пер. с англ. М.Б. Левина. — М.: АСТ Ермак, 2005. — 588 с.

11. Игошина Ж. Кризис демократического транзита арабских стран и арабские «революции» [Электронный ресурс] / Ж. Игошина // Режим доступа: <http://igoshyna.com/ru/publications/internet-publications/32-krizis-demokraticheskogo-tranzita-arabskikh-stran-i-arabskie-revoljutsii> — Название с экрана.

12. Е. Сатановский. Современное состояние дел на Ближнем и Среднем Востоке [Электронный ресурс] / Е. Сатановский // Режим доступа: <http://www.iimes.ru/?p=19516> — Название с экрана.

Анотація

Бузаров А.І. Конфлікти на Близькому Сході як глобальна проблема сучасності.

В умовах глобалізації арабський світ проходить процес трансформації і територіальної фрагментації. Деякі арабські країни сприйняли окремі елементи демократичних систем, зберігаючи при цьому традиційний устрій суспільного життя. Інші ж виявилися втягнутими в масштабні соціальні конфлікти, які зараз знаходяться в активній стадії у ряді арабських держав. Ця стаття присвячена аналізу структури конфліктів на Близькому Сході і уточненню розуміння того, що конфлікти в цьому регіоні представляють одну велику проблему для людства.

Ключові слова: Арабський світ, Арабська умма, іслам, соціальний конфлікт.

Summary

Buzarov A. Conflicts in the Middle East as a global problem of contemporaneity.

In the conditions of globalization, the Arabic world passes the process of transformation and territorial fragmentation. Some Arabic countries perceived the separate elements of the democratic systems saving tonics it traditional way of public life. Other appeared pulled in scale of social conflicts that presently are in the active stage in a number of the Arabic states. This article concerns the analysis of structure of conflicts in the Middle East and clarification of understanding that conflicts in this region are one large problem for humanity.

In this connection study of conflicts in the Middle East must be conducted by means of account all totalities of factors of structure of conflict. The most correct understanding of forms and content of religious, economic, political, legal, social, ethnic and cultural constituent of certain conflict give the most complete idea about its essence and future evaluation. Conflicts in the Middle East for a long time already have the form of "hybrid", combined, where are different reasons of their origin and development. Generally, civilization and cultural collision in the Middle East, and also the crisis of development of the Arabic world taking account the geopolitical factors give us ground to suppose that the these conflicts are unique and are one global problem for world community requiring immediate resolving.

Keywords: Arabic world. Arabic Ummah. Islam. Social conflict.

УДК 316.6

Р. О. Додонов

«ДОРОЖНЯ КАРТА» ВИРІШЕННЯ СХІДНОУКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ

Реферат. Стаття присвячена осмисленню соціально-політичної активності українського громадянського суспільства, спрямованої на подолання конфлікту на Сході країни. Аналізується досвід використання «дорожнього картування» як різновиду соціальних технологій. Побудовується структура «дорожньої карти», яка містить: оцінку стану системи, у тому числі внутрішні і зовнішні фактори; місію, цілі і завдання соціотехнологічного втручання; засоби та прийоми, які для цього застосовуються; етапи соціальних трансформацій; рушійні сили змін та оцінку стану «системи на виході». Акцентується увага на необхідності діалогу між конфліктуючими сторонами, підкреслюється роль «третьої сторони» та фасілітаторів.

Ключові слова: «дорожня карта», східноукраїнський конфлікт, Донбасс, суб'єкт війни, суб'єкт миру, діалог, фасілітатори.

Події останніх двох років в Україні демонструють певні переваги інститутів громадянського суспільства над державними установами щодо вирішення складних суспільно значущих проблем. Це зайвий раз доводить здатність українського суспільства бути активним суб'єктом соціальних перетворень, впливати на прийняття важливих рішень представниками державної влади. Інститути громадянського суспільства перебувають у стані трансформації, спрямованої на утвердження цінностей демократії та свободи. Саме громадянська активність українців, насамперед волонтерів, стала тим чинником, який дозволив країні вистояти після анексії Криму Росією, виграти час для мобілізації Збройних Сил та протистояти зовнішній навалі на Донбасі.

Водночас, збройний конфлікт на Сході у його «гарячій фазі» призвів до людських жертв і руйнувань. Не в останню чергу їх кількість на пряму залежала – особливу у першій період конфлікту – від неефективності й інертності державних установ, слабкості армії та органів влади на місцях. Поступово приходиться усвідомлення того, що східноукраїнський конфлікт, як і будь-який інший збройний конфлікт нашого часу, не має суто військових рішень і конфліктуючим сторонам необхідно домовлятися між собою. Після певного моменту, який на Донбасі вже пройдено, стало очевидним, що використовувати військову силу як єдиний засіб подолання конфлікту — недостатньо.

Але й сьогодні, коли конфлікт переходить в режим «замороженого», наша держава не проти перекласти на громадянське суспільство та міжнародні організації вирішення чисельних соціальних проблем, породжених конфліктом. Громадяни України, залишившись сам на сам зі своїми потребами, вони вимушені об'єднуватися, самотужки знаходити кошти для їх вирішення.

Проте громадянська активність українців залишається безсистемною, часто густо нецілеспрямованою, фрагментованою і навіть протизаконною. Тому існує нагальна проблема у розробці цілісної стратегії дій, своєрідної «дорожньої карти» подолання конфлікту, яка б узгоджувала як державні, так і громадські ініціативи.

Метою даної статті є спроба усвідомлення досвіду «дорожнього картування» як різновиду соціальних технологій для вирішення конфлікту на Сході України.

Семантика словосполучення «дорожня карта» (roadmap) вказує на певний процес («дорога»), що має свій початок і бажану мету-закінчення. Стихийне розгортання цього процесу тягне за собою масу труднощів, ризиків і втрат для суб'єктів, що беруть у ньому участь, у зв'язку з чим з'являється необхідність у раціоналізації та інструменталізації процесу, переведення його в площину соціальної технології.

У широкому сенсі слова «дорожня карта» — це наочне уявлення покрокового сценарію розвитку певного об'єкту (продукту, технології, компанії, галузі, індустрії) або досягнення політичних, соціальних тощо цілей, наприклад, врегулювання міжнародних конфліктів або боротьби з особливо небезпечними захворюваннями. Один з контекстів словосполучення Road map означає «план, як рухатися далі», тобто плани на майбутнє, на перспективу; наочне уявлення сценарію розвитку. Процес формування дорожніх карт називають дорожнім картуванням, а об'єкт, еволюція якого подається, — об'єктом дорожнього картування.

Дорожнє картування ув'язує між собою бачення, стратегію і план розвитку об'єкта і вибудовує в часі основні кроки цього процесу за принципом «минуле-сьогодення-майбутнє». «Дорожні карти» дозволяють переглядати не лише ймовірні сценарії, але й їх потенційну ефективність, ризики, а також обирати найбільш оптимальні шляхи розвитку. Дорожнє картування спирається на збір експертної інформації про систему, що дозволяє прогнозувати варіанти її майбутнього стану. Результатом дорожнього картування стає план-сценарій розвитку об'єкту з урахуванням альтернативних шляхів і можливої «розширки» потенційно «вузьких місць». У загальному випадку «дорожні карти» націлені на інформаційну підтримку процесу прийняття управлінських рішень з розвитку об'єкта картування.

Розробка різного роду «дорожніх карт» активно почалася після Другої світової війни, коли глобалізаційні процеси стали проникати в традиційні суспільства. Соціально-політичне планування, наздоганяюча модернізація, вихід з кризи, післявоєнне відродження, вирішення міжцивілізаційних, міждержавних, міжетнічних, міжконфесійних конфліктів, ліквідація

наслідків великих природних і техногенних катастроф — ось лише деякі напрямки, де функціонували різного роду «дорожні карти».

Слід визнати, що в Україні дорожнє картування поки ще не отримало належного розповсюдження, уніфіковані методичні підходи та алгоритми формування «дорожніх карт» ще не сформовані, структура і форма даного документа жорстко не задані, а весь процес картування відрізняється високим ступенем творчості.

На наш погляд, будь-яка «дорожня карта» з необхідністю повинна включати в себе наступні структурні складові:

- оцінку стану системи, у тому числі внутрішні і зовнішні фактори,
- місію, цілі і завдання соціотехнологічного втручання,
- засоби та прийоми, які для цього застосовуються,
- етапи соціальних трансформацій,
- рушійні сили змін і, нарешті,
- оцінку стану «системи на виході».

Особливе місце в історії складання «дорожніх карт» займають технології примирення після збройних конфліктів різного рівня і досягнення соціальної згоди. В червні 2003 року у виступі Джорджа Буша-молодшого прозвучав термін «дорожня карта» як план мирного врегулювання до 2005 року конфлікту між Ізраїлем і Палестиною на основі оцінки виконання сторонами своїх зобов'язань. Однак рівень взаємної недовіри конфліктуючих сторін був настільки високим, що без серйозного втручання третьої сторони і висування ультимативних вимог і надання реальних гарантій дотримання їхніх інтересів, домогтися істотних зрушень не вдавалося.

Скептичне ставлення до прописаних в «дорожній карті» пунктів, вочевидь, пояснює обережну позицію одного з її творців, экс-міністра юстиції Ізраїля Йосі Бейліна щодо можливостей екстраполяції досвіду ізраїльсько-палестинського примирення до України. У своїй з Ліат Кравчук статті «Побудова дорожньої карти для вирішення конфлікту і перетворень в Україні» він називає універсальні рецепти і принципи успішного діалогу:

- кожна сторона повинна чітко усвідомлювати та окреслити свої основні цілі та запити;
- кожна сторона повинна представити претензії інших груп, як вона їх розуміє;
- сторони повинні прийняти дискурс, який фокусується на потребах, а не на правах;
- необхідно уникати тиску на сторони для отримання обіцянок, які вони навряд чи зможуть виконати;
- замість того, щоб ділити ресурси, які важливі для обох сторін, потрібно створити майданчик для спільного їх використання;
- необхідно включити маргінальні угруповання, для яких високі ставки на переговорах, щоб їхні голоси неодмінно були вислухані;
- включити до перемовин екстремістські групи, які в іншому випадку можуть виступати в якості порушників миру, наприклад, проросійські сепаратисти або Правий Сектор [1].

Розглядаючи «дорожню карту» вирішення східноукраїнського конфлікту як соціальну технологію, необхідно враховувати, що в Україні був запущений і протягом більш, ніж десятиліття культивувався схізмогенетическій процес, спровокований використанням соціокультурних особливостей в політичній боротьбі.

Не є таємницею, що структурування українського політичного поля в останні роки відбувалося за допомогою спекуляції на соціокультурних особливостях регіонів з метою подальшої політичної мобілізації в ході електоральних змагань провідних політичних сил [2]. Враховуючи те, що передвиборчі програми цих сил несуттєво відрізнялися один від одної, інколи досить жорстке протистояння забезпечувалося за рахунок протиставлення позицій, які не були суттєвими і життєво важливими для самих громадян (мовної та релігійний питання, ставлення до пам'ятників радянської епохи, Великої Перемоги тощо), але які прогнозовано викликали болючу реакцію та роздратування. До того ж низька мобільність, відсутність навичок міжкультурної комунікації, слабка обізнаність більшості українців про свої права та можливості у вирішенні проблем, про процедури і способи взаємодії з органами влади призвели до того, що чи не єдиними засобами досягнення своїх цілей і відновлення справедливості соціально активні громадяни вважають прямі протестні акції, ефективність яких, до того ж, була доведена Майданом. У цьому контексті збройний конфлікт на Сході України можна розглядати як лише один з можливих сценаріїв, ескалація якого була

ініційована ззовні і здійснювалася на тлі регіональної політики ідентичності з явно вираженою проросійською орієнтацією.

На нашу думку, кінцевою метою «дорожньої карти» є таке врегулювання конфлікту, яке дозволило б реінтегрувати Донбасу в політичний, економічний та соціокультурний простір України.

Будь-яка «дорожня карта» є алгоритмом послідовних дій, що наближають систему до мети. Спробуємо формалізувати таку алгоритм-схему з виокремленням основних етапів вирішення східноукраїнського конфлікту.

Етап 1. Локалізація конфлікту і припинення вогню.

Час реалізації: найближчі місяці.

Етап 2. Політична стабілізація регіону.

Час реалізації: 1-1,5 року.

Етап 3. Гуманітарна реабілітація.

Час реалізації: не обмежений.

Зазначені етапи мають різну протяжність в часі. Якщо вирішення питання про остаточне припинення вогню і відведення озброєння з лінії зіткнення сьогодні має мінливо-позитивну динаміку, то перехід до другого і третього етапів актуалізує проблему вибору засобів постконфліктного врегулювання.

Можна констатувати наявність у нашому суспільстві двох, на перший погляд, діаметрально протилежних підходів до розуміння шляхів вирішення східноукраїнського конфлікту: інструменталістського, що включає методи насильства і примусу, в тому числі збройного (війна), і дискурсивного, що припускає діалог і пошук компромісу. Враховуючи запеклий характер протистояння на Донбасі, досягнення компромісу між представниками різних регіональних спільнот є досить складним і вельми тривалим процесом.

Соціальне ж «закриття» Донбасу, яке ми спостерігаємо зараз, лише сприяє закріпленню регіональної версії української ідентичності як ідентичності самотійною. Вочевидь подолання даного соціального «закриття» і вирішення даного конфлікту вимагає вже не тільки припинення збройного протистояння, але й задіяння засобів міжкультурної комунікації з метою створення компромісною, посередницької форми символічних і практичних зв'язків між роз'єднаними сьогодні спільнотами.

З цією метою необхідно розробити розгалужену державну програму гуманітарного забезпечення процесу замирення (reconciliation). Можна погодитися з пропозиціями Й. Бейліна і Л. Кравчук про створення на основі багатосторонньої дипломатії органу відновного правосуддя, аналогічного південноафриканському Комітетові правди та примирення. Для того, щоб діалог був успішним, пропонується врахувати ряд принципів і дій, серед яких: визначення основних цілей і запитів кожної зі сторін конфлікту, прийняття дискурсу, який акцентує увагу на потребах, а не на правах, відхід від тиску, спільне використання ресурсів і т. д. [1].

Як свідчить світовий досвід, велику роль на латентній стадії конфлікту і в постконфліктних ситуаціях грають різного роду освітні програми, що сприяють критичному переосмисленню подій з метою примирення. Втім, успіх подібних освітніх програм цілком залежить від подолання популістської риторики провідних політичних сил і відмови останніх від політики ідентичності з огляду на те, що саме остання є чи не головною перешкодою для врегулювання конфлікту.

Враховуючи високий рівень недовіри один до одного в обох конфліктуючих сторін, є важливим створення на місцях комунікаційних майданчиків та навчально-просвітницьких центрів, покликаних сприяти оволодінню громадянами умінь і навичок, необхідних для ненасильницького відстоювання своїх прав знань. Дані майданчики спрямовані на формування нового комунікаційного простору, який вибудовується за принципами культури взаємоповаги та взаєморозуміння. Особливістю даного комунікативного середовища має стати сприяння ослабленню в учасників спілкування жорстких рамок прихильності до суто регіональної ідентичності.

Слід зазначити, що необхідність задіяння гуманітарно-комунікативних заходів багато в чому обумовлена специфікою вітчизняної політичної культури, в якій традиційно зверталось мало уваги розвитку горизонтальних зв'язків між громадянами та формуванню у громадян навичок легітимного впливу на органи державної влади.

Дісурсивний вплив на постконфликтне суспільство передбачає діалогову форму комунікації. Дослідники розрізняють безліч типів діалогу, виокремлюють його стадії, а також способи організації даної форми спілкування. Відповідно до класифікації Дж. Ротмана, існує чотири ідеальних типу діалогу, що сприяють вирішенню міжгрупових конфліктів. Це, по-перше, позиційний діалог — сторони формулюють і пред'являють співрозмовникам свої точки зору з існуючої проблеми. Вони розглядають їх як свої позиції, що вимагають визнання. По-друге, діалог на рівні людських взаємин — основна увага приділяється на відмінності в думках, а причин розбіжностей і стереотипам по відношенню один до одного. Дана форма діалогу націлена на досягнення взаємного визнання і поваги між сторонами. По-третє, це — діалог активістів, який припускає ранжування та аналіз питань, що стоять на порядку денному з метою знаходження точок дотику між сторонами і виявлення можливих спільних дій для вирішення конфлікту. Нарешті, по-четверте, діалог для вирішення проблеми — систематизована взаємодія сторін, спрямована на розгляд всіх існуючих розбіжностей. В умовах високої ескалації конфлікту дана форма діалогу стає можливою лише за умов присутності наявності третьої сторони, що супроводжує або ініціює процес діалогу. Норберт Роперс пропонує розглядати наведену вище класифікацію як стадії в ході наближення до вирішення проблеми, відсилаючи до підходу під назвою «Альтернативне вирішення спорів» (АРС) [3].

На першій стадії завдання діалогу полягає у позиціюванні різних точок зору сторін для досягнення взаємного визнання і виявлення суті конфлікту.

Друга стадія спрямована на аналіз потреб і зостережень, що лежать в основі конфлікту. Передбачається, що сторони зможуть краще зрозуміти одна одну, якщо будуть описані особистісні позиції учасників подій.

Третя стадія покликана виявити загальні інтереси, потреби і побоювання. Тут можливе започаткування співпраці між сторонами з найменш спірних питань.

Четверта стадія вимагає тривалої підготовки і високого рівня міжособистісного довіри. На цій стадії обговорюються підходи та ідеї щодо вирішення ключових питань, розробляються методи їх здійснення та ініціюються практичні дії щодо вирішення конфлікту.

В умовах затяжного конфлікту діалогова взаємодія розтягується на тривалий час. Діалог структурується у вигляді серії зустрічей через певні часові проміжки.

Сама організація діалогу зазвичай передбачає зустріч між двома групами, розмір яких дозволяє спілкуватися *vis-a-vis*. До їх складу входять люди, що стоять рангом нижче вищого керівництва. Як правило, зустріч ініціює, організовує та задає їй напрямком третя сторона. В якості такої доцільно задіяти фасилітаторів¹, у зв'язку з чим постає завдання створення центрів їх підготовки, проведення на місцях тренінгів з фасилітації та формування загальнонаціональної мережі професійних фасилітаторів та організацій, що надають подібні послуги.

Становлення подібної мережі припускає залучення безлічі фінансових, матеріальних і людських ресурсів при активному сприянні центральних і місцевих органів влади і допомоги з боку спонсорських та волонтерських організацій. Загальна спрямованість діяльності подібної мережі — це прагнення до примирення і сприяння реінтеграції регіонів, постраждалих в ході збройного протистояння. Оцінка шляхи подолання конфлікту ґрунтується на домінуванні певної політичної сили («партії війни» або «партії миру»), в суспільних настроях в українському суспільстві в цілому і серед населення Донбасу зокрема. Асоційований «суб'єкт

¹ Фасилітатор (англ. Facilitator, від лат. *facilis* — «легкий, зручний») — людина, яка забезпечує успішну групову комунікацію. Забезпечуючи дотримання правил зустрічі, її процедури і регламенту, фасилітатор дозволяє їй учасникам сконцентруватися на цілі і змісті зустрічі. Фасилітатор виконує подвійне завдання, сприяючи, по-перше, комфортній атмосфері і, по-друге, ефективності перемовин. Вікіпедія визначає фасилітатора як того, хто перетворює процес комунікації у зручний і легкий для всіх її учасників. Фасилітатор допомагає групі зрозуміти загальну мету і підтримує позитивну групову динаміку для досягнення цієї мети в процесі дискусії, не захищаючи при цьому лише одну з позицій. У групових тренінгах тренера, який працює в фасилітаторському стилі, інколи називають диригентом.

мира» поки ще явно поступається впливу «суб'єкта війни» і вимагає усебічної підтримки. Необхідно виявляти розрізнені сегменти соціальних сил, зацікавлених у наступі міцного миру, всіляко підтримувати їх активність. Спираючись на авторитет так званих «лідерів думок», наприклад, відомих представників церкви, бізнесу, інтелігенції, волонтерського руху, комітетів солдатських матерів, діячів науки і культури, слід виявляти і реалізовувати інтереси громадянського суспільства.

На інституційному рівні забезпечення цивільного діалогу та формування консенсусу в суспільстві з реінтеграції постконфліктних територій сприяло б створення при Верховній Раді спеціального Комітету з питань Донбасу з широкими повноваженнями, повноцінне функціонування Державного Агентства з відновлення Донбасу у тісній взаємодії з цим Комітетом, залучення до діяльності робочих груп представників місцевого самоврядування, провідних громадських діячів, експертного середовища.

Таким чином, «дорожня карта» може розглядатися як різновид соціального конструктивізму, тому що вже на стадії її розробки, обговорення і коригування формується якийсь дискурс, спрямований на постконфліктне врегулювання. Адже обговорення мирних планів, проговорення умов майбутнього спільного існування вчорашніми супротивниками — це перший крок до примирення. Як зазначав В.А. Тишков, «само мовлення про мир і є замиренням» [4]. У цьому сенсі розробка «дорожньої карти» важливо не лише як план дій держави і громадянського суспільства, що потребує неухильного дотримання, але й як привід для початку діалогу.

Список використаної літератури

1. Бейлин Й., Кравчук Л. Построение дорожной карты для разрешения конфликта и проведения преобразований в Украине / Й. Бейлин, Л. Кравчук // Східноукраїнський конфлікт в контексті глобальних трансформацій. Збірка наукових праць. – Донецьк, 2015. – С. 134–149.
2. Палагута В. Самоидентификация социального субъекта в дискурсивных пространствах / В. Палагута. – Днепропетровск: «Инновация», 2010. – 440 с.
3. Роперс Н. От разрешения к трансформации конфликтов: оценка роли и воздействия проектов по налаживанию диалога / Пер. с англ. // Этнополитический конфликт: пути трансформации: настольная книга Бергхофского центра. – М.: Наука, 2007. – С. 292–303.
4. Тишков В.А. Общество в вооруженном конфликте (этнография чеченской войны) / Валерий Александрович Тишков. – М.: Наука, 2001. – 534 с.

Аннотация

Додонов Р. А. «Дорожная карта» разрешения восточнукраинского конфликта как форма организации гражданской активности.

Статья посвящена осмыслению социально-политической активности украинского гражданского общества, направленной на преодоление конфликта на Востоке страны. Анализируется опыт использования «дорожного картирования» как разновидности социальных технологий. Выстраивается структура «дорожной карты», которая содержит: оценку состояния системы, в том числе внутренние и внешние факторы; миссию, цели и задачи социотехнологического вмешательства; применяемые средства и приемы; этапы социальных трансформаций; движущие силы изменений и оценку состояния «системы на выходе». Акцентируется внимание на необходимости диалога между конфликтующими сторонами, подчеркивается роль «третьей стороны» и фасилитаторов.

Ключевые слова: «дорожная карта», восточнукраинский конфликт, Донбасс, субъект войны, субъект мира, диалог, фасилитаторы.

Summary

Dodonov R.A. The "Road Map" of resolution of the East Ukrainian conflict as a form of organization civil activity.

The article is devoted to understanding the social and political activity of Ukrainian civil society, what is aimed at overcoming the conflict in the east of the country. The experience of using "road mapping" is analysed as a sort of social technologies. It is constructing "road map" that includes: assessment of the system, also internal and external factors; mission, aims and tasks of social technological intervention; tools and techniques; stages of social transformation; drivers of change and

evaluation of the "output system". Attention is accented to need for dialogue between the conflicting sides, highlights the role of "third side" and facilitators.

Keywords: "road map," the East Ukrainian conflict, the Donbass, the subject of the war, the subject of peace, dialogue, facilitators.

УДК 001.2

В. І. Додонова

ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ТА ПОСТНЕКЛАСИЧНОЇ НАУК

Реферат. *В статті досліджуються змістовні характеристики науки постмодернізму і постнекласичної науки, робиться їх порівняльний аналіз. З'ясовуються точки дотику постнекласики та постмодернізму. Аналізуються певні квапливості перенесення термінів із точних та природознавчих наук в соціальне та гуманітарне знання.*

Ключові слова: *наука, постнекласична наука, постмодерністська наука, наратив, ризома, симулякр, синергетика, хаос, цінності.*

Постмодернізм як філософський напрямок зароджується в 70-х роках минулого сторіччя, і вважається, що точкою відліку його існування є, зокрема, робота Ж.-Ф. Ліотара «Стан постмодерну: доповідь про знання», яка побачила світ у 1979 році. Цей напрямок не зводиться до якогось єдиного вчення, скоріше його варто розглядати як широкий спектр різноманітних підходів і точок зору, які стосуються різних галузей знань, але, незважаючи на це, маючих дещо спільне. Те спільне, що лежить в основі інтелектуальної діяльності певної епохи, прийнято називати «духом часу». Можна по-різному ставитись до постмодернізму, можна його критикувати, зневажати, можна закидати йому псевдонауковість, але слід визнати, що він відображає нігілістичний «дух» нашого часу. Саме в постмодернізмі поставлені під сумнів існуючі раніше уявлення про світ і про людину, і напрацьовуються нові.

Наприкінці 90-их років постмодерністська концептуалістика використовується для аналізу та інтерпретацій широкого кола феноменів суспільного буття, мистецтва, методології науки.

Тема постмодернізму в науці — одна із магістральних тем в західній епістемології 80-90-х років, яка актуальна і сьогодні. Слід зазначити, що на початку 70-х років відбувається становлення постнекласичної науки, портрет котрої буде неповним, якщо не вказати на постмодерністські мотиви, згідно з якими постнекласична наука повинна не стільки віддзеркалювати зовнішній світ, скільки «розмірковувати про світ агональності». Разом з тим, існують деякі проблеми взаємовпливу, взаємообумовленості постмодерністської та постнекласичної наук, які потребують подальшого вивчення, роз'яснень та уточнень. Саме така палітра теоретичних питань може бути визнана *метою* статті.

Означена вище тема була у фокусі теоретичних доробків самих постмодерністів: Жюльєн Делеза, Жака Дерріда, Фелікса Гваттарі, Люсі Ірігарей, Жака Лакана, Бруно Лятур, Жан-Франсуа Ліотара, Мішеля Серра, Поля Вірільо, Мішеля Фуко, а також наших співвітчизників, які зачипали питання про співвідношення постмодернізму та постнекласичної науки: Л. Бевзенко, І. Добронравова, В. Лук'янця, В. Кизими, С. Куцепал, О. Соболю, І. Предборської, та російських науковців В. Ємеліна, Л. Судас, І. Львіна, Н. Маньковської, В. Режабека та ін.

На початку 70-десятих років минулого сторіччя в науковій та культурній галузі відбувається своєрідна асиміляція постмодерністської та постнекласичної раціональності, породжуючи при цьому нові парадигми осмислення реальності. Проблема кореляції постмодернізму і сучасної науки свого часу була поставлена Ж.-Ф. Ліотаром. Сьогодні вже чітко прослідковуються паралелі між постнекласичною наукою з її невизначеністю, неповнотою, неверифікацією і принциповими методологічними настановами постмодернізму. «Модерний» світ, в тому числі і соціальний, віддзеркалювали категорії детермінізму,